Elżbieta Mazurek

WYNIKI OCENIANIA ZEWNĘTRZNEGO I CO DALEJ

Kolejny egzamin gimnazjalny mamy już za sobą, uczniowie podostawali się do szkół na następnym etapie edukacyjnym. Wyniki zanalizowano w samorządach, szkołach i mediach. I co dalej?...

Artykuł ten poświęcam interpretacji wyników oceniania zewnętrznego, a także dzielę się garścią refleksji nad osiągnięciami naszych uczniów, najczęstszymi błędami, jakie popełniali i sposobami ich unikania. Nie przeprowadzałam badań statystycznych na ten temat, ale uwagi moje oparłam na analizie wyników osiąganych przez moich uczniów w kolejnych egzaminach oraz na doświadczeniach zebranych podczas przewodniczenia zespołom sprawdzającym w kolejnych przeprowadzanych przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Gdańsku egzaminach gimnazjalnych w matematyczno-przyrodniczej ich części.

Myślę, że chyba jesteśmy zgodni co do tego, iż egzaminy te charakteryzuje duża presja społeczna, która przenosi się na wszystkich uczestników tego procesu. Skutkuje to stresem wszystkich, którzy w nim uczestniczą: uczniów, ich rodziców, nauczycieli oraz samych organizatorów egzaminów. W pracy *Ocenianie szkolne bez tajemnic (WSiP 2002)* prof. B. Niemierko nazywa ten egzamin **egzaminem doniosłym**. Egzamin taki charakteryzuje się większym znaczeniem informacji o wyniku uczenia się (np.informacji o liczbie uzyskanych punktów) niż komentarza pedagogicznego związanego z tym wynikiem.

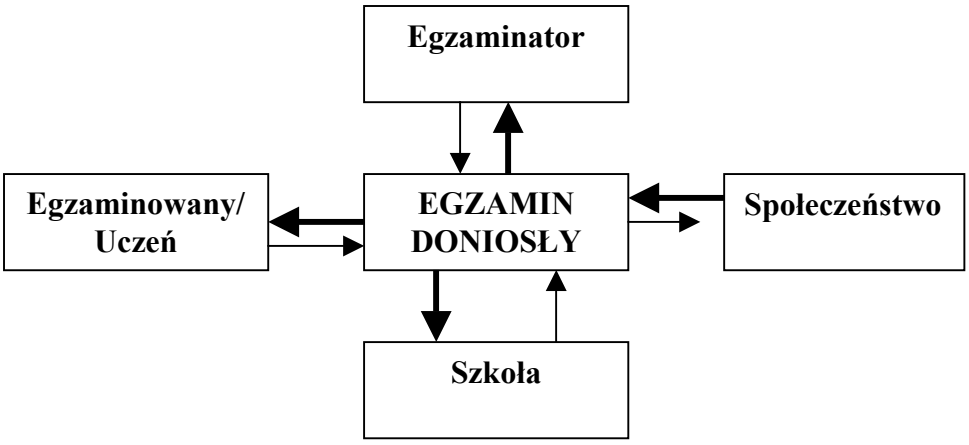

(schemat za Julianem Ochenduszką w materiałach Ogólnopolskiej Konferencji dla doradców metodycznych... w Ożarowie, 10 – 12 grudnia 2002 r.)

Egzamin gimnazjalny jest przykładem egzaminu zewnętrznego, w którym, przeciwnie niż w ocenianiu wewnętrznym, nie są stosowane kryteria społeczno-wychowawcze oceniania (np.wysiłek ucznia, warunki indywidualne i środowiskowe, postęp w osiągnięciach). Głównym kryterium są tu wymagania określone w standardach egzaminacyjnych.

Największe oczekiwania wobec egzaminów zewnętrznych dotyczyły możliwości obiektywnej oceny jakości pracy szkół, nauczycieli, osiągnięć uczniów. Wielu osobom i instytucjom miały dostarczyć szybkiego i czytelnego sposobu rozpoznania różnic między szkołami. Pojawiły się rankingi szkół oparte na przedwczesnych i bardzo powierzchownych ocenach pracy. Nie wzięto pod uwagę przekazywanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną i powtarzanych na szkoleniach egzaminatorów organizowanych przez OKE informacji, że wyniki egzaminów należy oceniać wyłącznie z kontekstem ich osiągania.

„Suche wyniki”, wyrwane z zespołu specyficznych warunków, w jakich szkoła pracuje, nie mają sensu pedagogicznego. Parametry opisowe wyników egzaminu w oddziałach czy szkołach nie mogą być podstawą wyjaśniania zachodzących tam procesów edukacyjnych czy programowania ich zmian.

Nacisk społeczny na wyniki egzaminu zewnętrznego jest tak wielki, że niektórzy nauczyciele przestają pracować systemowo, rozwiązują z uczniami dziesiątki testów, aby osiągnąć sukces egzaminacyjny.

Zastanówmy się, jak postępować z wynikami naszych uczniów, aby uniknąć sytuacji, że egzaminy zamiast wspomagać edukację i przyczyniać się podnoszenia jej jakości, mogą przynieść jej duże straty.

Przeanalizujmy uważnie wyniki naszych uczniów. Popatrzmy, które ze standardów wymagań egzaminacyjnych sprawiają im największą trudność. Nie wszyscy uczniowie rozumieją, że egzamin gimnazjalny sprawdza nie tylko wiadomości, ale główny nacisk kładzie na umiejętności ważne dla każdego człowieka i potrzebne w życiu codziennym. Umiejętności te mają charakter ponadprzedmiotowy, a na zadania sprawdzające te umiejętności trzeba popatrzeć szerzej, nie przez pryzmat jednego przedmiotu.

Z moich obserwacji wynika, że często uczniowie nie przywiązują wagi do zadań najprostszych. Popełniają błędy w zadaniach ze standardu I (*tzn. Umiejętne stosowanie terminów, pojęć i procedur z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych niezbędnych w praktyce życiowej i dalszym kształceniu),* wynikające z nieuważnego przeczytania polecenia.

Zadania ilustrujące ten standard są często stosunkowo łatwe, a wyniki osiągane przez (nawet zdolnych) uczniów nie są zadowalające.

Porównajmy wyniki poszczególnych uczniów i klas. Wyciągnijmy z nich dla siebie wnioski do dalszej pracy. Zobaczmy, które umiejętności nasi uczniowie już opanowali, a które sprawiają im trudność. Nie „przerabiajmy” z nimi kolejnych testów, w których są zadania obejmujące wybrane treści i standardy. Pojawiające się np. z ekologii zadanie w kilku kolejnych zestawach może spowodować, że uczeń większy nacisk położy na powtórzenie wiadomości z tego zakresu kosztem innych partii materiału. To raczej w bieżącym sprawdzaniu zastosujmy zadania ze standardów sprawiających kłopoty większości uczniów (np.standard IV *Stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów)*. Wyszukajmy zadania, których rozwiązanie wymaga wiedzy ponadprzedmiotowej.

Duża ilość spotykanych w pracach błędów wynika z niedokładnego, nieuważnego przeczytania polecenia. Możemy pomóc naszym uczniom, ćwicząc z nimi czytanie ze zrozumieniem, czyli uważne i zgodne z poleceniem rozwiązywanie zadania (np. rozróżnianie polecenia „zapisz odpowiedź” i „zapisz obliczenia”). Na uchybieniach tego typu często uczniowie tracą cenne punkty.

Dobrych efektów na egzaminie gimnazjalnym można spodziewać się, gdy sami nauczyciele podejmują się konstruowania zadań sprawdzających i służących do oceniania uczniów. To oni najlepiej wiedzą, na jakie treści kładli nacisk i jakie umiejętności chcą danym zadaniem sprawdzić. Tym nauczycielom, którym samodzielne budowanie zadań sprawia jeszcze kłopot lub nie mają czasu na układanie testów, można polecić zbiory zadań z serii „Przed egzaminem gimnazjalnym” Wydawnictwa Podkowa z Gdańska. W zbiorach tych przy każdym zadaniu podany jest standard, który to zadanie ilustruje, opisana sprawdzana umiejętność ucznia i podany schemat punktowania. Ćwiczenia w rozwiązywaniu tak przygotowanych zadań powinny zaowocować lepszymi wynikami oraz większą biegłością w wykonywaniu zadań sprawdzających różne umiejętności, zarówno przedmiotowe jak i ponadprzedmiotowe. Zamieszczone w odpowiedziach schematy punktowania zapoznają przy okazji uczniów z kryteriami oceniania ich prac, nauczyciele na

tej podstawie mogą zaś samodzielnie budować testy lub wykorzystywać je w całym cyklu edukacyjnym do oceniania bieżącego i sumującego, kształtując przy okazji umiejętności sprawdzane w czasie oceniania zewnętrznego.

Oto przykładowe zadania ilustrujące poszczególne standardy wraz ze schematami punktowania i sprawdzanymi umiejętnościami ucznia, zaczerpnięte ze zbiorów „Przed egzaminem gimnazjalnym" z biologii, geografii i chemii:

Biologia – Zad. 1.13. Standard I.1, punktacja 0-1

(...)Liście roślin rosnących w pełnym słońcu, na przykład rozchodnika, mają blaszkę liściową grubszą, pokrytą woskiem, który zapobiega nadmiernemu parowaniu wody(...)

Czynnikiem decydującym o wytworzeniu przez rozchodnik grubej, pokrytej woskiem blaszki liściowej jest:

A) słabe nasłonecznienie
B) niska wilgotność powietrza
C) silne nasłonecznienie
D) wysoka wilgotność powietrza

Sprawdzana umiejętność: Uczeń potrafi określić czynniki decydujące o budowie liścia rośliny światłolubnej.

Odp. C.

Geografia – Zad. 2.53. Standard II.2, punktacja 0-5

Podaj nazwy azjatyckich miast, w których można zobaczyć wymienione obiekty:

a) Bazylika Grobu Świętego
b) najwyższy (491,9) budynek świata Petronas Tower
c) Zakazane Miasto
d) grobowiec Tadż Mahal
e) skocznia narciarska, na której odnieśli sukces Wojciech Fortuna i Adam Małysz

Sprawdzana umiejętność: Uczeń potrafi wskazać miejsce występowania charakterystycznych obiektów Azji

Odp. a) Jerozolima, b) Kuala-Lumpur, c) Pekin, d) Agra, e)Sapporo

Schemat punktowania:

Za odgadnięcie nazwy jednego miasta – 1 punkt.

Chemia – Zad. 8.21. Standard IV.2, punktacja 0-2

W remontowanym pokoju na ściany narzucono warstwę zaprawy wapiennej. Chcąc skrócić czas wysuszenia tynku, ogrzewano ściany piecykiem koksowym. Czy ściany stały się suche, czy wilgotne? Odpowiedź uzasadnij równaniem reakcji chemicznej.

Sprawdzana umiejętność: Uczeń potrafi analizować sytuację problemową i wyciągać wnioski, zapisując je równaniem reakcji chemicznej.

Odpowiedź i schemat punktowania:

Ściany będą wilgotne - 1 punkt

$Ca(OH)_2 + CO_2 \longrightarrow CaCO_3 + H_2O$ - 1 punkt

W stosownym czasie przypominajmy uczniom, że nie wolno pisać w arkuszu egzaminacyjnym ołówkiem, a zapisy na marginesie nie są sprawdzane, chociaż rozwiązanie tam zamieszczone jest prawidłowe i jest to jedyny zapis dotyczący zadania.

Pamiętajmy, że punkty uzyskane na egzaminie gimnazjalnym przez poszczególnych uczniów nie mogą przekładać się na oceny szkolne i nie mogą być podstawą wystawiania oceny bieżącej czy końcoworocznej. Wymagania Wewnątrzszkolnego Systemu Oceniania można korygować uwzględniając wyniki oceniania zewnętrznego, ale powinien to być proces dłuższy i głębiej przeanalizowany, poprzedzony wnikliwą analizą osiągnięć szkolnych

i egzaminacyjnych. Zbyt wysokie wymagania WSO, a co za tym idzie niskie oceny szkolne w stosunku do osiąganych wyników w czasie egzaminów zewnętrznych, mogą spowodować, że wymagania te zostaną obniżone i odwrotnie – jeśli nasi uczniowie uzyskują niskie noty na egzaminie zewnętrznym, a wysokie oceny szkolne, wymagania WSO należałoby podnieść.

Omawiając wyniki czy ulegając wymowie uzyskanej przez szkołę czy oddział punktacji, nie możemy zapominać o następujących argumentach:

- różni uczniowie różnie reagują na stres,
- nie zawsze badana próba materiału jest reprezentatywna,
- egzaminy nie mierzą dokładnie wiadomości i umiejętności uczniów,
- wyniki egzaminu obarczone są znacznym błędem pomiaru,
- nie wolno odrywać analiz ilościowych od ich znaczeń jakościowych,
- wszelkie wnioski z analiz należy starannie weryfikować,
- wyniki egzaminu wymagają udzielenia uczniom komentarza,
- w komentowaniu wyników egzaminu powinni aktywnie uczestniczyć uczniowie,
- w interpretowaniu wyników należy akcentować sukcesy, opanowanie czynności, a nie wyłącznie wytykać braki,

- **interpretowanie wyników musi obejmować pogłębioną analizę warunków czyli kontekst kształcenia,**
- **analizowanie wyników wymaga realizmu.**

Mając na względzie znaczenie wyników egzaminu, postarajmy się tak pracować z uczniami, aby były one jak najwyższe. Nie poddajmy się stresowi, jeśli na razie nie są one zadowalające. Pomyślmy o kontekście kształcenia i zastanówmy się, co zmienić w naszej dotychczasowej pracy. W rozmowach dotyczących miejsca naszej szkoły w rankingu, weźmy pod rozwagę możliwości naszych uczniów i miejmy na względzie wcześniej przytoczone uwagi.

Koleżankom i Kolegom z życzeniami wytrwałości oraz samych wysokich punktacji w nowym roku szkolnym –

Elżbieta Mazurek
doradca metodyczny biologii
egzaminator OKE Gdańsk

.